

УДК 371

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОЇ ТА СТАРШОЇ ШКОЛИ

Хмуринська Тетяна Олександрівна
м.Хмельницький

У статті розкрито окремі питання дослідження потреб гетерогенної групи – обдаровані діти, представлені результати дослідження та здійснено їх аналіз. Надано аналітичну інформацію про чисельність обдарованих дітей та їх особливі потреби, а також готовність педагогів загальноосвітніх навчальних закладів до роботи з ними. Представлено отримані результати анкетування, які висвітлюють конкретні потреби обдарованих дітей.

Ключові слова: обдаровані діти, потреби обдарованих дітей, робота з обдарованими учнями.

Постановка проблеми. Питання виховання та розвитку всебічно розвиненої та творчої особистості дитини завжди була і є актуальною. Сучасний інформаційний, культурний, соціально-економічний стрімкий розвиток суспільства вимагає від підростаючого покоління поглиблених знань, умінь, навичок і творчих підходів в різних сферах науки і культури. У цій парадигмі науковцями надається особливе значення вихованню і навчанню обдарованої дитини, інтелектуально-розвиненої, з високими моральними якостями і т. д.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дитячої обдарованості, особливостей роботи з обдарованими дітьми, готовності педагогів до роботи з обдарованими дітьми є актуальними на сьогоднішній день і стали предметом дослідження ряду наукових праць. Питання обдарованості вивчалось і психологами, і педагогами як в Україні, так і в близькому і далекому зарубіжжі (В. Алфімов, О. Антонова, В. Давидов, В. Доротюк, Ю. Гильбух, Т. Зорочкіна, О. Кульчицька, Н. Лейтес, А. Матюшкін, О. Музика, Г. Тарасова, О. Зазимко, І. Карпова, Ю. Клименюк, С. Рубінштейн, та ін.). Усі вони розділяють думку про те, що даній гомогенній групі необхідно надавати особливу підтримку і, особливо, у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Вивченням обдарованих учнів, що досягли видатних результатів порівняно з однолітками, аналізом психолого-педагогічних умов розвитку академічної обдарованості старшокласників, та дослідженням форм та методів роботи з даною категорією школярів займається Ващук О. В.; напрямки роботи шкільного соціального педагога з обдарованими дітьми та їх найближчим оточенням досліджує Н.П.Павлик.

Школі, як соціальному інституту, що виконує соціальне замовлення суспільства, відводиться особлива роль в розкритті

дитячих здібностей та обдарованості, а також у створенні оптимальних умов для удосконалення, розквіту цих можливостей. У зв'язку з цим, щороку в українських загальноосвітніх навчальних закладах поглиблюються і ускладнюються навчальні програми підготовки школярів, акцентується увага педагогів на підвищенні рівня інтелектуальних знань, розвитку здібностей та особистісної креативності учнів. Особливу увагу на сучасному етапі розвитку української освіти, в даному контексті, заслуговує питання вдосконалення системи організації та забезпечення навчально-виховного процесу, переходу загальноосвітніх навчальних закладів до нового стану, забезпечити надання широкого спектру якісних освітніх послуг, в залежності від потреб суспільства в цілому та обдарованої дитини зокрема.

Метою статті є здійснити аналіз результатів дослідження потреб обдарованих дітей середньої та старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Необхідно підкреслити, що в системі освіти України є певний досвід роботи з обдарованими дітьми, створено відповідну нормативно-правову базу. Проблема обдарованості дітей відображена в законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту». Розроблені та функціонують програми всеукраїнського рівня: Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю (Постанова Кабінету Міністрів України); Державна цільова соціальна програма «Школа майбутнього» (Постанова Кабінету Міністрів України). Для розвитку загальнодержавних підходів щодо підтримки обдарованих дітей було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Про створення Інституту обдарованої дитини» в структурі Академії педагогічних наук України.

За визначенням психологічної енциклопедії автором-упорядником якої є Степанов О. М. «Обдарованість загальна - це рівень розвитку загальних здібностей, що визначає діапазон інтелектуальних можливостей людини і забезпечує досягнення значних успіхів у виконанні різних видів діяльності». Також, автор зазначає, що загальна обдарованість «є основою для формування багатьох здібностей і результатом розвитку спеціальних здібностей» [4, с.228].

Енциклопедія освіти, головним редактором якої є Кремень В. Г., дає наступне визначення обдарованих дітей. «Обдаровані діти - діти, які мають високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей». В даному джерелі зазначається, що «обдаровані діти відрізняються високою допитливістю і дослід-

ницької активністю. ... У обдарованих дітей підвищена біохімічна і електрична активність мозку, тому обмеження їх активності може провокувати негативні реакції невротичного характеру. У таких дітей яскраво виявлена здатність відкривати причинно наслідкові зв'язки і робити відповідні висновки, особливо вони захоплюються побудовою альтернативних моделей і систем» [2, с.596-597]. Дані визначення підкреслюють необхідність особливого педагогічного психологічного підходу до навчально-виховного процесу з обдарованими дітьми.

Сучасні діти, надзвичайно мобільні, креативні та ініціативні. Вони мають високий рівень обдарованості в різних сферах: культура, мистецтво, спорт, інтелектуальна обдарованість і т.д. Про це свідчать результати проведеного нами дослідження в 11 загальноосвітніх навчальних закладах різного типу: середні загальноосвітні школи, спеціалізовані загальноосвітні школи, гімназії, ліцеї, колегіум та навчально-виховні комплекси міста Хмельницького, респондентами якого стали учні 7-11 класів та педагоги. Всього в анкетуванні прийняли участь 1024 учні та 120 педагогів.

За результатами обробки даних, отриманих в ході дослідження, нами встановлено, що 26,3% респондентів вважають, що видатними у них є розумові (інтелектуальні) здібності, 31,8% - фізичні (спортивні), 26,7% - художні (в сфері мистецтва), 8,9% учнів назвали своїми талантами комунікативні, організаторські, журналістські та інші, і тільки 6,4% вважають, що у них немає особливих талантів, визначеної обдарованості.

Педагоги також підтверджують цей факт відповідаючи на питання «Чи є серед Ваших учнів ті, чії успіхи значніше, ніж у інших учнів?» 80% дали відповідь «так», 15% - «ні», 5% педагогів вибрали відповідь «важко відповісти»

Отримані результати ще раз підтверджують актуальність даної проблеми, а також те, що здібних, обдарованих, талановитих дітей досить багато і вони потребують особливої уваги, підходу і звичайно високого рівня підготовки і умінь педагогів у роботі з такими дітьми. Саме тому, перед педагогами загальноосвітніх навчальних закладів стоїть завдання не пропустити повз увагу таких дітей, допомогти їм виявити, розкрити і розвинути їх здібності, таланти, обдарованості.

Одним із завдань проведеного нами дослідження було визначення потреби учнів у педагогічному супроводі. Учням було поставлено ряд запитань: - «Чи є у тебе можливість займатися (консультуватися) з учителями індивідуально з питань які тебе цікавлять?». «Так» відповіли - 41,3% учнів; «Ні, такої можливості немає» - 13,9%; «Іноді», «Важко відповісти» - 44,8%.

- «Чи вважаєш ти, що до вчителя можна звернутися навіть з дуже складним питанням?». Школярі відповіли «Так» - 33,2%; «Ні» - 21,7%; «Не знаю, зазвичай я сам знаходжу відповіді», «Важко відповісти» - 45,1%.

- «Як ти вважаєш, чи враховують вчителі твої індивідуальні особливості, запити та інтереси?». «Так, враховують» відповіли - 72,9%; «Ні, не враховують» - 14,2%; «Не завжди», «Важко відповісти» - 13%.

- «Як часто ти можеш розраховувати на підтримку вчителя в розв'язанні складної особистої проблеми?». Учні відповідали так: «Завжди» - 18,2%; «Ніколи» - 21,8%; «Іноді», «Важко відповісти» - 60%.

- «Чи є у тебе можливість на уроках вирішувати творчі цікаві задачі?»: «Так, це буває часто» - 21,7%; «Ні, всі завдання схожі одне на одного» - 16,7%; «Іноді», «Важко відповісти» - 62,2%.

Також, у ході дослідження здійснювалась оцінка наявності потреби школярів в отриманні якісної освіти, шляхом аналізу відповідей учнів на питання анкети: «Чи подобається тобі вчитися в школі?», та «Чи часто ти сам вирішуєш, що вивчатимеш і на якому рівні?» 61,6% опитаних учнів зазначає, що їм подобається навчатися, 16,8% учнів обрали відповідь «ні» та 21,6% не змогли дати однозначну відповідь «так» чи «ні» і тому обрали варіант «важко відповісти». На питання «Чи часто ти сам вирішуєш, що вивчатимеш і на якому рівні?» 47,2% учнів дали відповідь «так»,

17,6% - «ні» та 35,3% - «важко відповісти».

Отже, більшості учнів шкільне навчання подобається і вони частково мають можливість обирати, що і на якому рівні вивчати. Таким чином, потреба у отриманні якісної освіти є актуальною для сучасних учнів, та на думку більшості респондентів вони мають можливість.

Наступною, ми визначили, потребу у творчій реалізації. Аналіз отриманих відповідей та їх порівняння дозволяють зробити висновки, що учням загалом подобається процес навчання у школі, і потреба у творчій реалізації для них є актуальною, проте недостатньо реалізованою. Учні відзначають, що на уроках не часто є можливість обговорювати складні, незвичайні теми, чи самому вирішувати, що вивчати і на якому рівні. Також респонденти відзначають, що приймати участь у конкурсах та олімпіадах їм пропонують нечасто, а 30% зазначають, що їм часто усе стає нецікаво. Такі відповіді можна тлумачити як відсутність особливих здібностей у цих учнів і тому їх не запрошують на олімпіади. Хоча і не виключений варіант, що педагоги, часом, не звертають особливої уваги на талановитих, обдарованих дітей.

У ході дослідження визначався також рівень задоволення потреби в повазі до себе. Біля 30% респондентів, вважають, що їх несправедливо оцінюють, учні та вчителі, 64,1% учнів не завжди можуть контролювати свої емоції, проте 72,1% - відзначають, що вчителі враховують індивідуальні особливості учнів.

В результаті порівняння відповідей на поставлені питання, окремо кожного учня, було встановлено, що потреба у повазі загалом є актуальною для учнів середніх та старших класів. Проте близько 30% відмічають певну незадоволеність даної потреби. Це прослідковується у відповідях про те, що їх часом несправедливо оцінюють, не враховують їхні індивідуальні особливості, у них не сформоване прагнення до першості у навчальних справах. Категоричними у своїх негативних відповідях були 17,5% учнів, які підкреслюють повну несправедливість у їх оцінюванні зі сторони як учнів так і педагогів, їм часто нецікаво навчатися у школі і спілкуватися з однокласниками. Можна зробити висновки, що потреба у повазі до себе для них не є основною, адже такі відповіді можуть свідчити про те, що вони не намагалися, щось зробити для того щоб завоювати повагу з боку оточуючих.

53,5% респондентів в переважній більшості обирали варіанти відповіді «Не знаю», «Іноді», «Важко відповісти» - це може свідчити про те, що ці учні не задавалися питанням про потребу в повазі до себе інших, і така проблема не є для них, поки що, найактуальнішою.

Проведений нами аналіз отриманих результатів показав, що більшість учнів не мають можливості звертатися до вчителя за додатковою консультацією або індивідуальною допомогою або ніколи не зверталися, тому що, не знають як це зробити, і не знають що це взагалі можливо. Відповідаючи на поставлене нами в анкеті запитання: «Як ти вважаєш, чи враховують вчителі твої індивідуальні особливості, запити та інтереси?», Майже 73% учнів відповіли «Так», з чого випливає, що вчителі зацікавлені в своїх учнях, зокрема, в тому, щоб допомогти їм виявити і розвинути їх здібності, таланти і задовільнити навчально-виховні потреби учнів. Однак, відповідаючи на запитання анкети: «Як часто ти можеш розраховувати на підтримку вчителя в розв'язанні складної особистої проблеми?», Тільки - 18,2% учнів відповіли - «Завжди»; майже 82% учнів дали відповіді: «Ніколи», «Іноді» або «Важко відповісти».

Висновок. Отже, отримані результати, їх кількісний та якісний аналіз показують, що питання дослідження особливих потреб обдарованих школярів є досить актуальним на сьогоднішній день. Результати дослідження та їх аналіз вказують на те, що обдаровані учні мають особливі потреби у шкільному просторі і подальшого вивчення потребують методики діагностики дитячої обдарованості, розробка методики роботи з даною групою дітей та удосконалення процесу підготовки педагогічних кадрів до роботи з обдарованими дітьми.

Література та джерела

1. Ващук О.В. Вивчення потреб академічно-обдарованих старшокласників та умов успішної реалізації їх обдарованості // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Випуск 67. Серія "Педагогічні науки". - Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І.Франка, 2013. - С.108-113
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред.. В.Г.Кремень. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 1040 с.

3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>> – Загол. з екрану.
4. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М.Степанов. – К: «Академвидав», 2006. – 424с.

В статье раскрыты отдельные вопросы исследования потребностей гетерогенной группы – одаренные дети, представлены результаты исследования и осуществлен их анализ. Предоставлено аналитическую информацию о численности одаренных детей и их особые потребности, а также готовность педагогов общеобразовательных учебных заведений к работе с ними. Представлены полученные результаты анкетирования, освещающих конкретные потребности одаренных детей.

Ключевые слова: одаренные дети, потребности одаренных детей, работа с одаренными учащимися.

The article deals with some issues of researching the needs of heterogeneous groups – gifted children. The results of the carried out research have been provided. The analytical information on the number of gifted children and their special needs and readiness of teachers of secondary schools to work with them has been mentioned. The results of the survey, covering the specific needs of gifted children, have been provided.

Key words: gifted children, the needs of gifted children, work with gifted children.